

b ü l t e n

tmmob
makina mühendisleri odası

Kasım 2017, Sayı 233 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (XXXIII)

Döviz yukarı,
sanayi aşağı

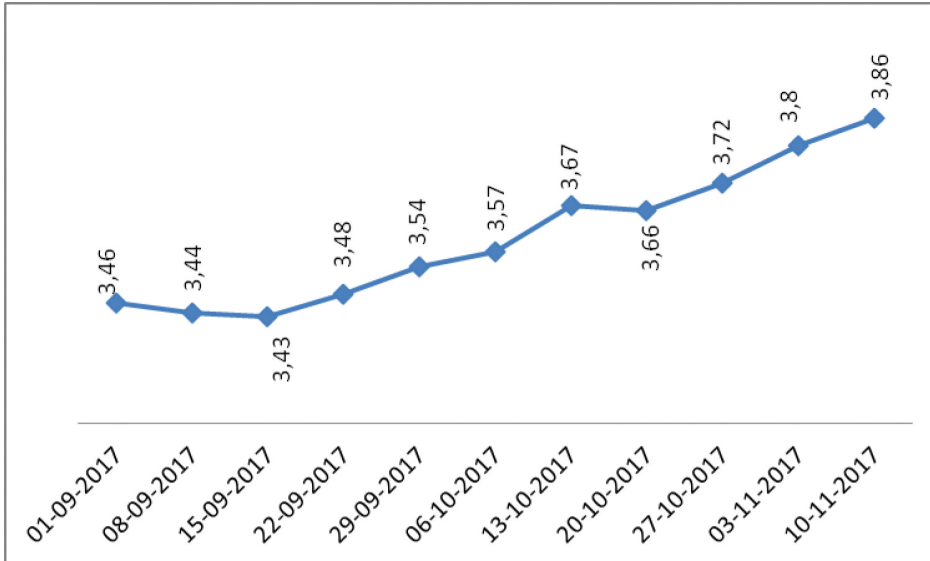
Döviz yukarı, sanayi aşağı

Mustafa SÖNMEZ*

- Sıcak para girişi azalmadığı halde içeriden dolarlaşma isteği dolar fiyatını yukarıda tutuyor.
- TL'deki 50 günlük değer kaybı, diğer emsal ülkelerin yerel paralarındaki kaybın 5 ile 7 puan üstünde. Nedeni ise politik risk birikimi.
- 27 Kasım 2017 ABD Zarrab dosyasının iç ekonomik ve siyasi yapıyı sarsacağı beklentisi, dolara yönelişi besliyor.
- Dolar stoklamış olanların satışlarıyla zaman zaman dolar fiyatında inişler yaşanıyor, Merkez Bankası'nın bazı müdahale araçları ise yaramıyor.
- Petrol ve öteki emtia fiyatlarının dünya piyasasındaki artışı, dolar fiyatındaki artışla birleşince, Türkiye'deki büyümeyi geri çekeceği aşkar.

Ekonomide yılın son çeyreğini oluşturan *Ekim-Aralık* döneminin geride kalan zaman diliminde göstergeler, büyüme ve de özellikle sanayide büyüme yönünde çok da olumlu gelişmeler gös-

termiyor. Özellikle dolar fiyatının seyri, hem iç tüketim hem de yatırım iştahlarını azaltmış gibi görünüyor. Bu iştahsızlığın yılsonuna kadar sürmesi muhtemel. Hatta denilebilir ki, esas içe kapanma

Grafik 1. Haftalık Ortamalarla (\$/TL)

Kaynak: TCMB Veri Tabanı

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

2018 yılında yaşanacak gibi gözüküyor.

Dolar fiyatı, kasım ayının ilk yarısında da artış eğilimini korudu ve 1 doların fiyatı 3,90 TL'yi zaman zaman yakaladı. Merkez Bankası'nın bankaların zorunlu karşılık oranlarını düşürerek ve ihracat reeskont kredisi kullananlara sabit kur kolaylığı getirerek döviz enjeksiyonu çabaları bile, dolar fiyatının aşağı çekilmesinde pek etkili olmadı.

Böylece dolar fiyatının tırmanışa geçtiği ve Fed faiz artırım kararının da alındığı 20 Eylül'den 10 Kasım'a kadar geçen 50 günde TL, dolar karşısında yüzde 11,5 değer kaybetti.

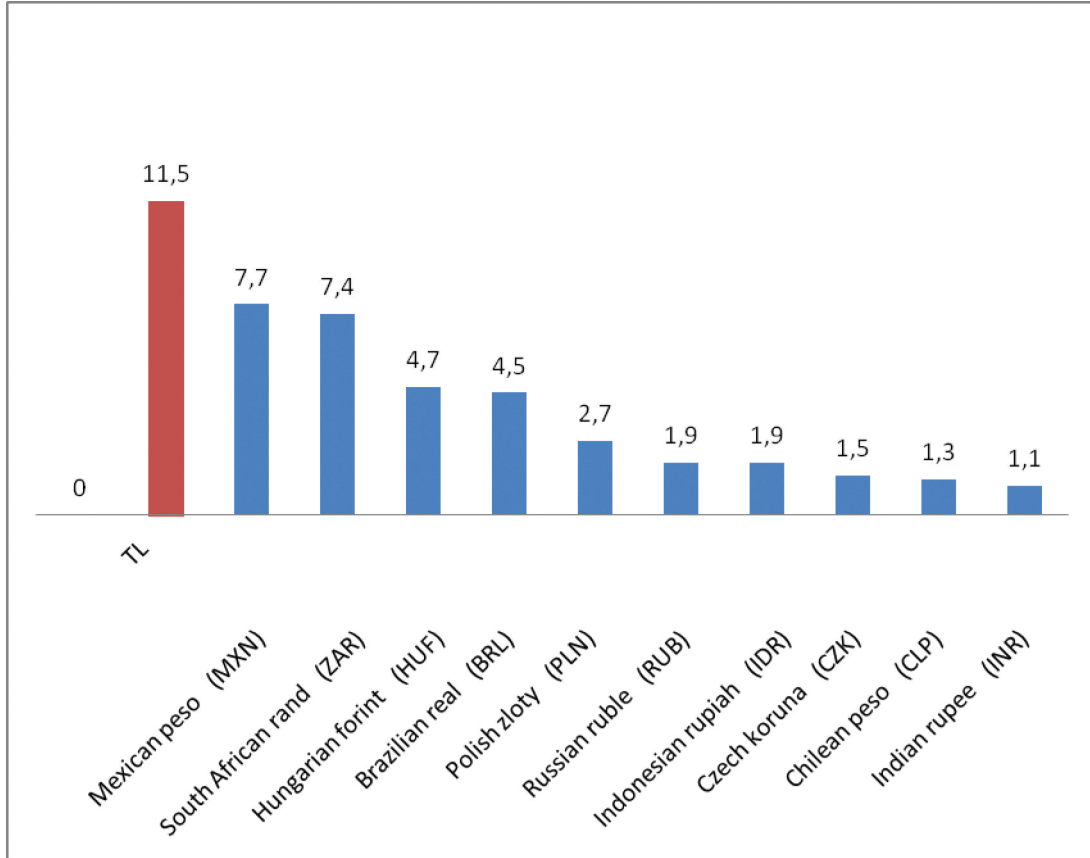
TL'nin yüzde 11,5 değer kaybettiği bu yaklaşık 50 günde diğer çevre ülke paraları da dolara karşı

değer kaybettiler ama yaşanan kayıplar TL'deki kadar olmadı.

IMF veri tabanına göre, TL'ye en yakın değer kaybı yüzde 7,7 ile Meksika pesosunda ve yüzde 7,4 ile G. Afrika randında yaşandı. Bu iki yerel para ile TL arasındaki değer kaybı farkının 5 puanı bulması bile çok anlamlıdır.

AB üyelerinden Macaristan'ın yerel parası forint 50 günde yüzde 4,5 değer kaybederken Brezilya realinin kaybı yüzde 4,5 oldu.

20 Eylül 2017 Fed kararından bu yana en çok değer kaybeden 5 çevre ülke parası içinde en yüksek TL ile en alttaki Brezilya reali arasındaki fark 7 puana ulaşmaktadır.

Grafik 2. TL ve Bazı Yerel Paralar ile USD (20 Eylül-8 Kasım Arası Değer Kaybı, %)

Kaynak: IMF Veri Tabanı

Daha da ilginç olan, 20 Eylül'den bu yana geçen 7 haftanın sadece ikisinde kısa vadeli sermaye (sıcak para) hareketlerinde gerileme olması ve beşinde net girişlerle yaşanmasına rağmen dolar fiyatının artmaya devam etmesidir. Yabancı sıcak para, ABD ve AB'de toparlanma, 'normalleşme' çabalarını gözeterek pozisyon değiştirme eğilimlerini korumakla beraber, Türkiye dahil, çevre ülkelerde ucuzlayan hisse fiyatlarından, yükselen faizlerden vur-kaç yapmaktan da geri durmamaktadır.

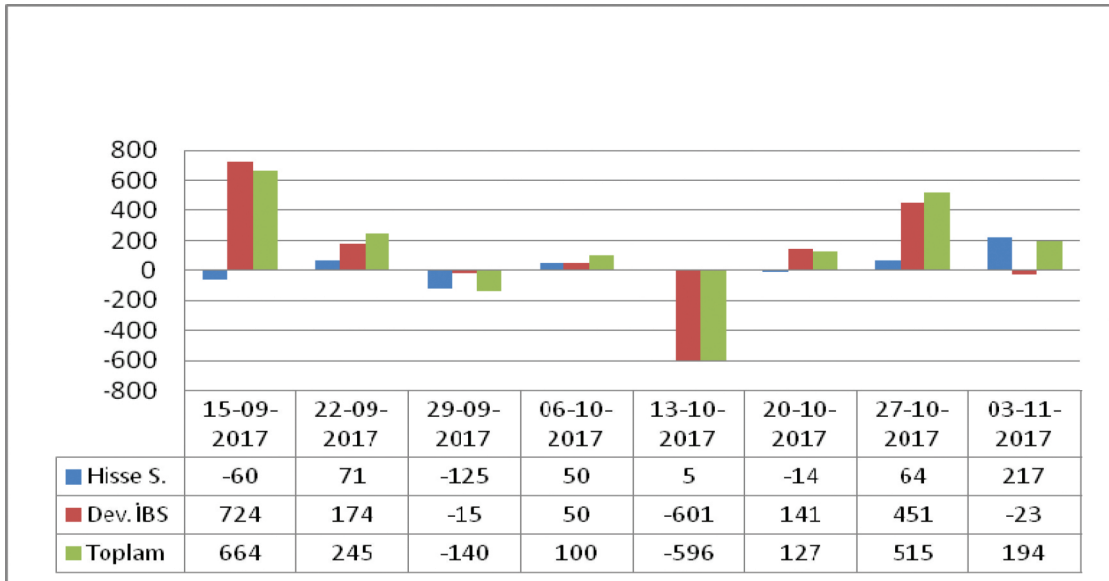
ABD ile yaşanan vize krizini izleyen haftada Türkiye'den 600 milyon dolar çıkmasına karşın, sonraki haftada 850 milyon dolara yakın net giriş yaşandı. Bunun 300 milyon dolara yakını hisse senedi yatırımı, geri kalanı da devlet kağıtlarına yatırım biçiminde gerçekleşti.

Yabancı sıcak para tarafında döviz çıkışı olmazken, yurtiçi yerleşiklerin dolar fiyatının gevşediği 2017'nin ilk 9 ayında mevduatlarının bir kısmını (yüzde 40'ın üstünde) dövizde tuttukları, fiyatın

yükselmesiyle birlikte kısmi satışa yöneldikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, Eylül'de 165,5 milyar dolarlık mevduattan son 5 haftada 8 milyar dolara yakın satış yapıldığı izlenmekte. Bu da dolar/TL kurunun 3,90 eşiğine gelmeden yavaşlamasını açıklamaktadır. Alıcı tarafın öncelikle 213 milyar dolar net döviz açığı olan şirketler olduğu tahmin edilebilir.

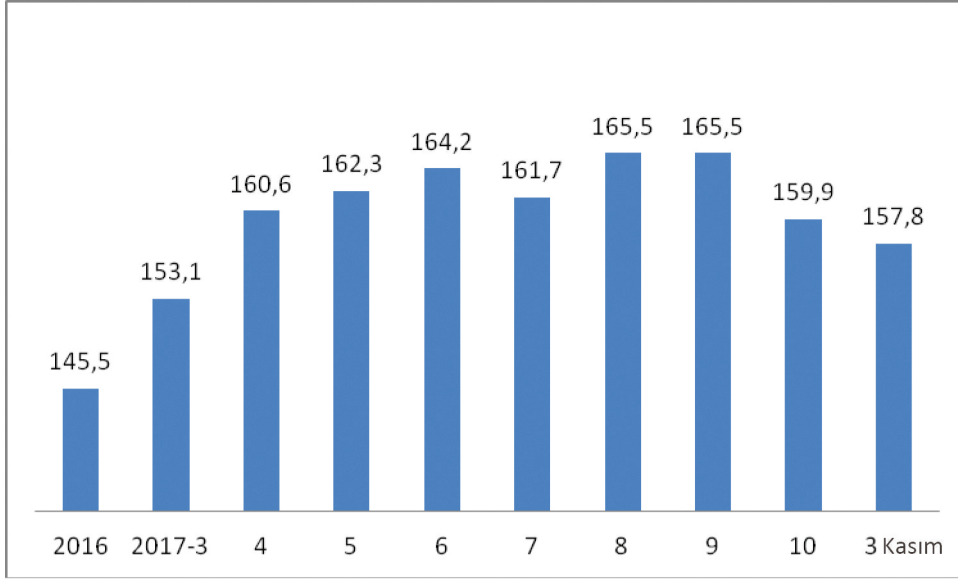
Sözün özü, Türk lirası, birçok yükselen çevre ülkenin yerel parası gibi eylül ve ekim ayında, kasım ayının ilk haftasında ABD doları karşısında hızla değer kaybetti ve daha da kaybetme ihtimali var. TL'deki değer kaybı ülkede enflasyonu, borç geri ödemelerini, ülkenin yeniden borçlanma kapasitesini yakından etkiliyor. Bütün bunları yönetmek de 2019'da yeniden seçilmek isteyen AKP rejimini çok yakından ilgilendiriyor ve deyim yerindeyse diken üstünde tutuyor.

Özünde Türk lirasına değer kaybettiren ana öge, ekonominin büyük ölçüde dış kaynağa bağımlı olmasından, net dış yükümlülüklerinin milli gelire

Grafik 3. Borsaya Haftalık Yabancı Sıcak Para Girişi (Milyon \$)

Kaynak: TCMB

Grafik 4. Bankalardaki Döviz Mevduatı (Milyar \$)

Kaynak: TCMB Veri Tabanı

oranının yüzde 55 gibi riskli bir noktaya varmış olmasından (UYP) kaynaklanıyor.

Özellikle “sıcak para” denilen kısa vadeli portföy yatırımlarına bağımlılık had safhada. Bu parayı çekmek hayati önemdedir. Sıcak paranın küresel tercihleri bu anlamda Türkiye’yi çok yakından etkiliyor. Ekonomi, net yükümlükteki büyüklüğü yüzde 25’e ulaşan sıcak paranın girişiyle büyüyen, sıcak paranın çıkışıyla da daralan kırılgan bir mekaniğe bağlanmış durumda.

Küresel sıcak parayı yatırım yeri seçmede küresel riskler, merkez ülkelerde faizlerin durumu, siyasi

iklim, çevre ülkelerde faizlerin boyutları, bölgesel riskler yakından ilgilendiriyor. Riskler, yerli aktörleri de güçlü para dolara yönlendiriyor ve dolarlaşma iştahı azalmadıkça, dolar fiyatı da yüksek seyredeceğe benziyor.

Kasım boyunca etkili olacak risklerin başını ABD ile gerilim ve Zarrab dosyası belirleyecek nitelikte. TL, uzun zamandır, ABD ile yaşanan gerilimin basıncı altında. ABD ile 8 Ekim’de yaşanan vize krizine ek olarak, ABD’de görülmekte olan ve 27 Kasım’da New York’ta duruşması gerçekleşecek “Zarrab davası”, iki ülke arasındaki gerilimin arenası halinde.

DOLARIN SEYRİ VE ZARRAB DAVASI

Zarrab olayı, İran'ın Türkiye'ye yaptığı enerji ihracının karşılığı alacaklarının ABD'nin ambargosu nedeniyle transferinde yaşanan sorunlar ile ilgili gündeme gelmişti. Altın ticareti ile uğraşan İran asıllı Reza Zarrab Türk vatandaşlığı da almış ve İran'ın alacaklarının külçe altına dönüştürülerek İran'a transferi işleminin baş aktörü olmuştu. 2012 yılında başlayan ve sonraki yıllara uzanan, ABD ambargosunun delinmesi olarak nitelenen bu transfer işinde AKP rejiminin bazı bankacılarının, bakanlarının, bürokratlarının yardımcı oldukları, 17-25 Aralık 2013 soruşturmaları sırasında kamuoyuna yansıtılan ses ve görüntü kayıtları ile iddia edilmişti. Zarrab 17-25 Aralık 2013 yolsuzluk soruşturmaları kapsamında tutuklanmış ve iki ayı biraz aşkın bir süre hapis yattıktan sonra serbest bırakılmıştı. Daha sonra hakkındaki suçlamalar düşürülmüştü. Dava dosyasında Zarrab o dönem bakanlık yapan isimlere rüşvet vermekle suçlanıyordu.

Zarrab'a dönük operasyonları daha sonra FETÖ olarak adlandırılacak Fethullah Gülen cemaatine mensup yargı ve polis mensuplarının komplosu olarak niteleyen AKP hükümeti, öteki iddialar ile birlikte Zarrab ile ilgili iddialara karşı da suçlananları korumuştur. Ancak, ABD yetkilileri delinen ambargonun hesabının sorulmasından vazgeçmemişler ve ABD'de Mart 2016'da tutukladıkları Zarrab üstünden iddianame hazırlamışlardır.

İddianamede Zarrab'ın iki İran vatandaşıyla birlikte ABD'nin yaptırımlarını delmek için İran devleti ve bazı şirketleri adına milyonlarca dolarlık finansal işlem yaptığı öne sürülüyordu. Bu işlemde bir devlet bankası olan Halkbank, transfere kolaylık sağlayıcı olarak suçlanıyordu. Mart 2017'de New York'ta gözaltına alınan Halkbank Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Hakan Atilla'nın da Zarrab'ın suç ortağı olduğu iddia ediliyordu.

27 Kasım, Atilla ve Zarrab'ın İran yaptırımlarını ihlal etmek suçundan yargılanacakları davanın ilk celse tarihi. Davada savcılık makamının Halkbank ve eski AKP hükümetinin ABD kanunlarına göre yasak olan transferle ilgili bilgisi olduğuna dair kanıtlar sunması bekleniyor. Dahası da var: Ahval'dan Tim Lowell'ın haberine göre savcılık, Zarrab'ın dönemin başbakanı Erdoğan ile konuşmalarını iddianameye geçirdi. İddianamede Zarrab'ın Erdoğan ile 2013 yılında bir düğünde konuştuktan sonra Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan tarafından yönetilen vakfa bağışta bulunduğu iddiası yer aldı.

Zarrab davası çok uzun süre Türkiye-ABD ilişkilerinin odağında yer alacak gibi. Bu, Erdoğan'ın sık sık yaptığı öfkeli çıkışlardan da okunabiliyor. AKP'li bakanların yanı sıra Erdoğan ve ailesinin de davayla ilintilendirilmesinin mümkün olduğu yazılıp çiziliyor ve bunlar tansiyonu iyice yükseltiyor.

Davadaki gelişmeler çarpıcı. Bloomberg 31 Ekim'deki haberinde 27 Kasım'da yapılacak ilk celsede Rıza Zarrab'ın bulunmayabileceğini, daha doğrusu sanık olarak ifade vermeyebileceğini bildirdi. Bloomberg kesin bir neden belirtmedi ama Zarrab'ın savcılarla iş birliği anlaşması yapmış olabileceğini ya da aleyhindeki suçlamaların düşürülmüş olabileceğini yazdı. Aynı gün New York Times da Zarrab'ın kesin olmamakla birlikte suçunu kabul etmiş ve savcılık makamı ile iş birliği yapmış olabileceğini yazdı.

Zarrab'ın yazıldığı gibi suçlamaları kabul etmesi halinde 30 yıl civarında ceza alacağı söyleniyor. Zarrab, suçunu kabul eder de ceza indirimi karşılığında Halkbank İran transferinde rol alan başka Türk bankaları, Erdoğan ve yakın çevresi dâhil AKP'li politikacılar, bürokratlar aleyhinde deliller verirse dava ekonomi ve siyasette önemli depremler yaratacak kapasitede.

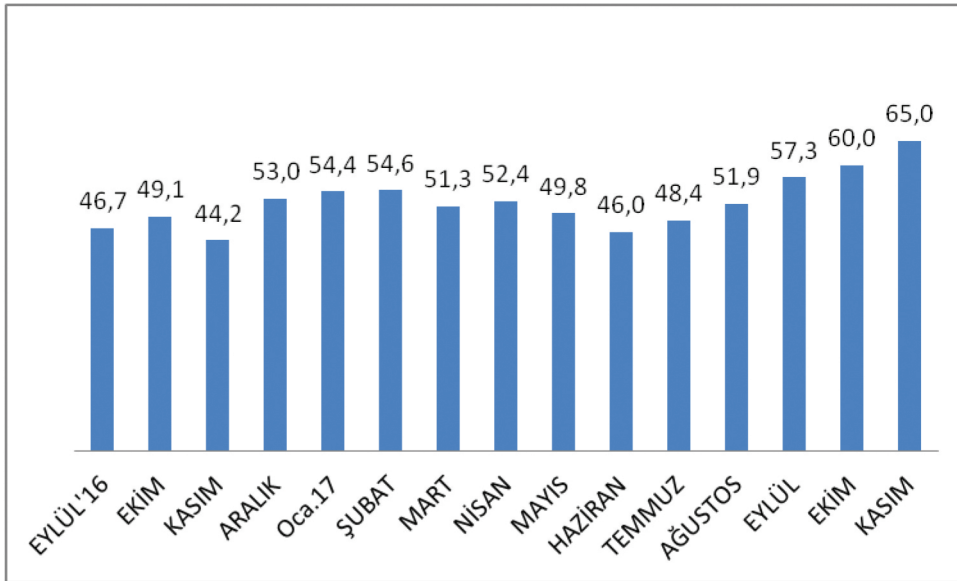
Satranç oyununda olduğu gibi her hamlenin bir karşı hamlesi var. Ama görünen o ki bu yıpratıcı satranç maçı kasım ayı boyunca sürecek ve Türkiye ekonomisi, Türk lirası bu gerilimden bir hayli olumsuz etkilenecek.

PETROL VE EMTİA FİYATLARINDA ARTIŞ

Özellikle yılın ikinci yarısında tırmanışa giren petrol ve öteki emtia fiyatları son olarak ABD'nin vergi teşvikleri ile büyümesini artıracak ve Suudi Arabistan'daki gelişmelerin petrol üretimini etki-

leyeceği beklentisiyle yükseliyor. Kasım başında 60 doların altında olan petrol fiyatları kısa sürede 65 doları gördü ve bir haftada yüzde 10'a yakın artış kaydetti.

Petrol fiyatlarının artmasına, ABD yanında dünya büyümesinin de bu yıl yüzde 3.6'ya çıkma bek-

Grafik 5. Ham Petrol Fiyatları: Varil (\$)

Kaynak: Reuters

Tablo 1. Dünya Ortalama Emtia Fiyatları

Mal	Birimi	2016 (Eylül)	2017 (Eylül)	Değer (%)
Enerji				
Kömür, Avustralya	\$/mt	72,9	96,9	32,9
Ham Petrol, Brent	\$/bbl	46,2	55,2	19,4
Doğal Gaz, Avrupa (*)	\$/mmbtu	4,2	5,5	30,9
Doğal Gaz, ABD	\$/mmbtu	3,0	3,0	-0,2
Metal ve Minaraller				
Alüminyum	\$/mt	1.592,4	2.096,5	31,7
Bakır	\$/mt	4.722,2	6.577,2	39,3
Altın	\$/toz	1.326,6	1.314,1	-0,9
Demir Cevheri, Çin (spot)	cent/dmtu	57,8	71,5	23,8

Kaynak: Commodity Price Data (Pinksheet), Dünya Bankası

lentisi katkı yaptı. S. Arabistan ile İran gerginliği, petrol fiyatlarını tek başına tırmandırabilecek bir etken. Kışa girişin yanı sıra, küresel büyüme de daha yüksek bir patikaya girilirse fiyatlardaki artış temposu sürebilir. Benzer fiyat artışları, diğer enerji, tarım hammaddeleri ve endüstriyel ara mallar için de geçerli. Eylül itibarıyla hampetroldeki yıllık artış yüzde 20'ye yaklaşırken kömürdeki artış yüzde 33'e, doğalgazdaki artış ise yüzde 31'e yaklaşmış durumda.

Metal ve minerallerde de yıllık artışlar yüzde 25-40 arası artış gösterdi. Bu fiyat artışları, dolar karşısında sadece 50 günde yüzde 11,5 değer kaybeden Türkiye için önemli bir kayıp kapısı ve maliyet enflasyonu kaynağı anlamına geliyor. Tek başına petrol fiyatları alındığında bile bilanço ürkütücü.

Petrol fiyatlarındaki yükselme, döviz kuru artışı ile birleşerek Türkiye ekonomisi için çifte darbe etkisi yaratıyor. Türkiye'nin petrol ithalat faturası bu yılın 10 ayında yüzde 36,5 arttı. Yaklaşık 22 milyar dolardan 30 milyar dolara çıkan petrol faturası, tutar olarak 8 milyar dolar arttı.

Bu fatura aynı zamanda bu yılki dış ticaret açığında meydana gelen artışın yarısından fazlasını oluşturdu. 2016'nın ilk 10 aylık döneminde dış ti-

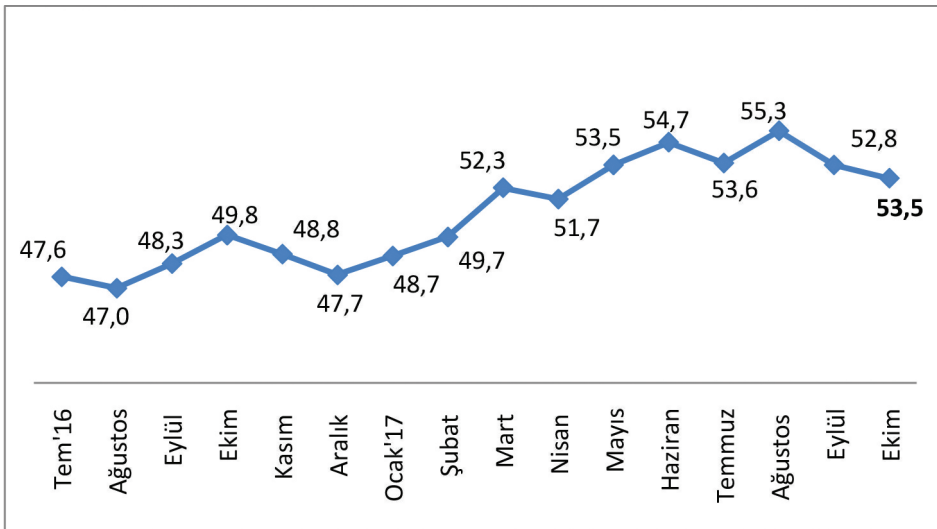
caret açığı 46,3 milyar dolar, bu yıl 15 milyar artarak 61,2 milyar dolara çıktı. Bunun yarısı ise petrolden kaynaklanıyor. Petrolün dış fiyat artışına bir de dolar fiyat artışı eklendiğinde hem makro düzeyde hem de bireyler tarafından ödenecek fatura kabarıyor. Akaryakıtta sık sık yapılan zamlar bunun sonucu.

Ocak-Ekim döneminde TÜFE içinde yer alan ulaştırma hizmetleri, genel enflasyonun yüzde 50'sinin üzerine çıktı. Yıllık 11,9 TÜFE'ye karşı yüzde 16,8 ulaştırma fiyat artışı gerçekleşti. 10 ayda da TÜFE'de yüzde 9,5 ve ulaştırmada ise yüzde 14 artış yaşandı.

Diğer enerji ve metal-mineral fiyat artışları da sanayi üretiminde maliyet enflasyonuna yol açarak hem ÜFE hem de TÜFE'de yükselişi kalıcı kılacak etkenler olarak öne çıkıyor. Bu da büyüme hızını hem bu yılın son çeyreğinde hem de 2018'de aşağı çekecek ve de iş-aş sorununu büyütecek olumsuz rüzgarlar olarak değerlendirilebilir.

İSO ANKETİNDE DÜŞÜŞ

İstanbul Sanayi Odası'nın öncü verisi sayılan İSO PMI, yani Sanayi Satınalma Endeksi, Ekim'de 53,5'ten 52,8'e geriledi. Bu endekslerin hesaplan-

Grafik 6. İSO, PMI Endeksi

Kaynak: İSO

ması için düzenlenen ankette, anket katılımcısı firmalara üretim, yeni siparişler, stok düzeyleri, istihdam, tedarikçi performansı ve fiyat trendleri gibi parametrelerin bir önceki dönemde hangi yönde geliştiği (artış/iyileşme ya da düşüş/kötüleşme) ve bir sonraki dönemde nasıl gelişmesinin beklendiği sorulmaktadır. Bu parametrelerin her biri için yayılma (diffusion) endeksleri hesaplanmakta ve bu endeksler kullanılarak PMI rakamına ulaşılmaktadır.

PMI'ların 50'den büyük olması önceki aya kıyasla bir iyileşmeye ya da artışı işaret ederken, 50'den küçük rakamlar önceki aya göre kötüleşme ya da düşüş olarak değerlendirilmektedir.

Mart'tan bu yana 50 değerinin üzerinde seyrederek sanayide büyümeye işaret eden endeks, eylül ve ekim aylarında düşüş gösterdi. Bu da teşviklerin son bulmasıyla paralellik gösteriyor.

Ekim ayında ihracatın yüzde 15,6 artmasına rağmen, sanayi faaliyetlerdeki zayıflama, iç talebin yavaşladığının güçlü bir işareti sayılıyor. Bu eğilimi, Bloomberg HT Tüketici Güven Endeksi de desteklemektedir.

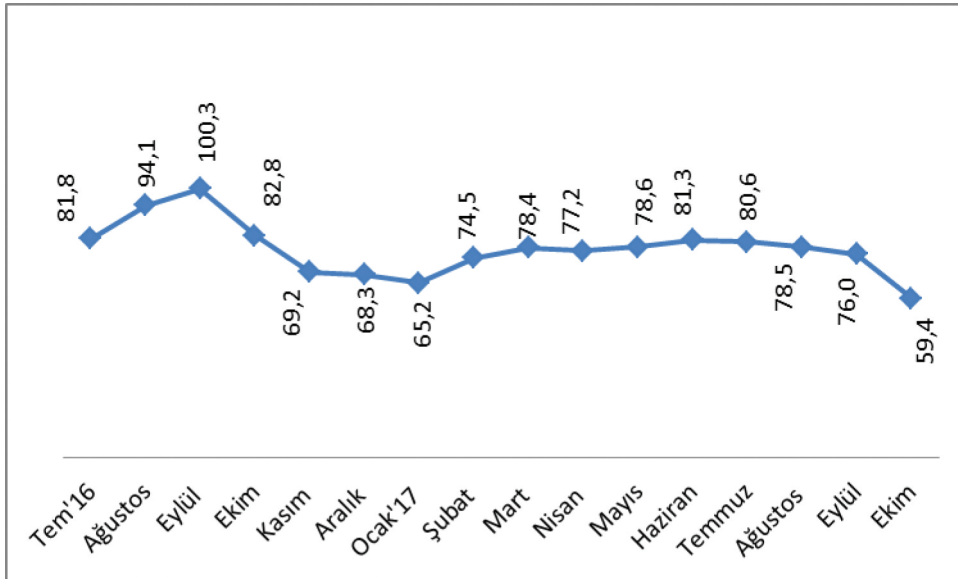
TÜKETİCİDE İÇE KAPANMA

Ekim ayında sert bir düşüş gösteren Bloomberg HT Tüketici Güven Endeksi, eylül ayındaki 76 düzeyinden ekimde 59,5'e geriledi. Bu da yüzde 22'ye yakın bir düşüş demektir. Bu gerilemenin, küresel kriz sonrasında en sert düşüşü olduğu söylenebilir.

Bu sert düşüşün nedenleri arasında dolar kurunda bir ayda yüzde 7'yi aşan artışın etkisi büyük. Çünkü tüketiciler, dövizdeki artışlara karşı anında reaksiyon verip içe kapanabiliyorlar, tüketimlerini anında kısımlıyor, yatırımlarını erteliyorlar.

Kriz tehlikesine karşı, 2016'nın sonlarına doğru alınan KDV ve ÖTV indirimleri 2017 Eylül ayında son buldu. Beyaz eşya, mobilya ve konuttan alınan vergideki indirimler sona erdi. Tüketiciler, bu fırsatı kaçırmamak için taleplerini öne çekmişlerdi ve son fırsat ayı Eylül'de de özellikle konut satışları hızlandı.

Ekim'de iç tüketim ve iç ticaret belli bir durgunluğa girdi. Çünkü teşviklerin son bulması, talebin öne çekilmesi ertelenen ve biriken sosyal güvenlik ödemelerinin de başlamasıyla "yaz bitti", güz

Grafik 7. Tüketici Güven Endeksi (Bloomberg HT)

geldi. Ekim ayında ABD ile vize krizi ve devamında Avrupa ile gerilimin sürmesi de havaların soğumasında, içte kapanmada etkili oldu.

Bu durumda AKP hükümetinin başvurduğu şey, açık vermeye başlayan ve önemli borçlanmalara kapı aralayan kamu maliyesine sarılmak, yine onun üstünden özel sektöre Kredi Garanti Fonu ile pansumanı sürdürmek. Açıklandığına göre, büyük bir "inovasyon" olduğuna inanılan Kredi Garanti Fonu kredileri sürekli hale getirilecek. 2018'in ikinci çeyreğinde başlayacak geri ödemeler ötelenecek.

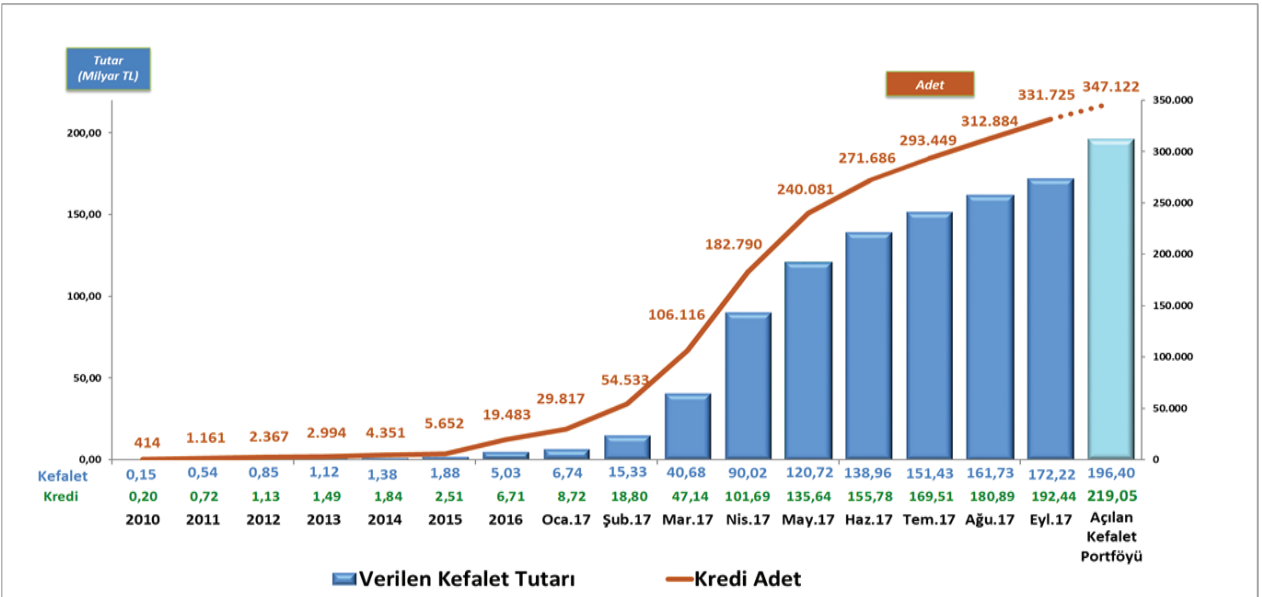
Ticari piyasaları ve şirketlerde rahatlatma yaratan bu pansuman, yarayı iyileştirmiyor, sadece acıyı dindiriyor, o da bir süreliğine. Bu kolaycılığın faturası bütçeye ve kamu açığına taşınıyor ve Türkiye, kronik cari açığının yanında hızla kamu maliyesi açığı ile **çift açıklı** bir ülke olma yolunda risk biriktiriyor.

Öteki kara delikler bir yana, KGF adı verilen koltuk değneği de Hazine'nin borçlanmasını kamçılıyor. 2018 bütçesinden KGF'ye 3 milyar TL kaynak aktarılacağı gibi, Hazine, kullandırılan 200 milyar TL'lik kredinin yüzde 7'sine garantör olmuş durumda. Bu miktarda batık krediyi bankalar arasında Hazine'den talep edecekler. SGK, Garanti zararları, kabaran faiz faturası yanında bir de KGF yükü devreye giriyor. Hepsini daha fazla borçlanma demek.

KGF PANSUMANI

2016'nın üçüncü çeyreğinde küçülen ve krizin eşliğine gelen ekonomiyi doğrultmak için sağlanan devlet teşvikleri, kredi genişlemesi, bir süre işe yarasa da hem kamusal maliyeti büyük oldu hem de "pansuman"dan öteye bir etki yapmadı.

Kredi genişlemesini devletin himayesinden dolayı hayat öpücüğü gibi gören bankalar karlarını artırmakla birlikte, belli bir riski de sırtlandılar.

Grafik 8. 2010-2017 Hazine Destekli Kefaletlerin Gelişimi (Eylül 2017)

Kaynak: KGF

Krediler, bir yılda yüzde 22'nin üstünde genişledi. Makro ihtiyati tedbirlerin gevşetilmesi, vergisel teşvikler ve Kredi Garanti Fonu (KGF) destekli ilave kredi imkânları kredilerdeki artışta etkili oldu. Aynı dönemde tüketici kredileri yıllık yüzde 15,8 ve kredi kartları yüzde 6,6 artarken KOBİ kredile-

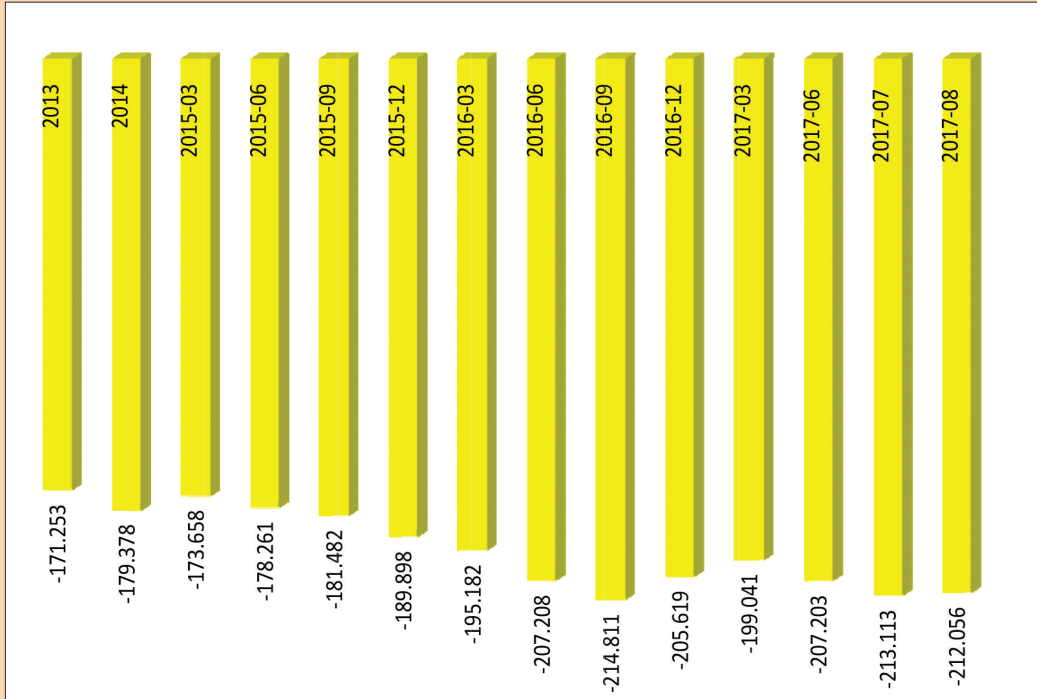
ri yüzde 20,2 ve kurumsal krediler yüzde 28 arttı. Bu dönemde tüketici kredileri ve kredi kartlarının toplam krediler içerisindeki payı azalırken KGF desteklerinin de etkisiyle ticari kredilerin payı yükseldi.

Ne var ki, geçici nefes almaya yarayan bu ge-

DÖVİZ AÇIKLI FİRMALARIN YÜKÜ

Yine, 2 Kasım tarihinde açıklanan Merkez Bankası verileri, net döviz borcu olan firmaların ağustos sonu itibarıyla açıklarının 213 milyar dolar olduğunu gösteriyordu. Firmalar, mart ayında açıklarını 199 milyar dolara indirmelerine karşın, izleyen aylarda yine açılmış ve ağustos ayında bu açıkları 212 milyar dolara ulaşmıştı.

Hem Fed kararlarıyla ilgili 20 Eylül, hem de 8 Ekim ABD vize kirizi ile birlikte yaşanan türbülans, muhtemelen, açığı olan firmaları pozisyon daraltmaya yöneltmiş ve dolara talep artmıştı. Aynı şey irili ufaklı bireysel yatırımcılar için de söylenebilir. Birikimlerini güvenceye almak isteyenler, dolara sığınmış görünüyorlar ve bu davranışın en azından, belli ekonomik ve politik sert rüzgarların eseceği kasım ayında da değişmeyeceği kanısı yaygın. Bu da dolardaki yukarı yönlü eğilimin kasım ayı boyunca devam edeceği yönünde önemli bir işaret sayılıyor.

Grafik 9. Firmaların Net Döviz Açığı (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Veri Tabanı

nişlemeci kredi önlemi, kalıcı yararlar sağlamadı. Firmalara kullandırılan geçici vergi ve sigorta primi teşviklerinin süresinin dolmasının ardından 2017'nin dördüncü çeyreğinde ekonominin yavaşladığı dikkati çekiyor.

BORÇLANMA HUKUKSUZLUĞU

Bütçe hukuku, parlamento yetkisi hiçe sayılarak artırılan borçlanma limitleri şaşkınlık yaratacak boyutlarda. 2017 için borçlanma limiti 162 milyar TL'ye kadar çıkarılırken 2018 için şimdilik konulan hedef, 158 milyar TL. Tabii ki şimdilik ve burada kalması mümkün değil. Bu borçlanmaların faiz harcamalarını artıracacağı ve bütçede faiz giderlerinin çift hanelere tırmanacağı çok açık.

2017'nin 9 aylık ortalama borçlanma faizi yüzde 11,1'dir. Yani tüketici enflasyonuna denk. Gelecek yıllarda borç stokunun ve faiz ödemelerinin giderek artmasından dolayı borç servisinin üzerine yeni bir yük binecek.

AKP iktidarı, şirketleri ve dolaylı biçimde bankaları krize düşmemeleri için sarıp sarmalarken, öteki alt orta sınıflardan aldığı vergileri aktardığı gibi, borçlanmalarla yine geleceğe dönük sosyal harcamaları da kesintiye uğrattıyor. Verilen her destek, daha çok eğitimden, sağlıktan, sosyal korumadan kesilerek yapılacak, kamu çalışanları daha düşük istihdam ve daha düşük maaşlara mecbur bırakılacak, aynı mendeneye emekliler de, asgari ücretliler de sıkıştırılmak istenecektir.

Tablo 2. Hazine Finansman Programı¹

	(Milyar TL)		
	2017 (Duyuru)	2017 (Gerçekleşme Tahmini)	2018 (Program)
I- TOPLAM BORÇ SERVİSİ	133,1	140,7	163,8
Anapara	80,5	85,3	97,2
Faiz	52,7	55,3	66,7
İç Borç Servisi	98,1	100,1	122,4
Anapara	58,4	59,9	71,6
Faiz	39,7	40,2	50,7
Dış Borç Servisi	35,0	40,6	41,5
Anapara	22,1	25,5	25,5
Faiz	12,9	15,1	16,0
II- FİNANSMAN	133,1	140,7	163,8
Borçlanma Dışı Kaynaklar⁽²⁾	16,0	-21,6	5,6
Toplam Borçlanma	117,2	162,3	158,2
Dış Borçlanma ⁽³⁾	21,0	33,8	23,9
İç Borçlanma	96,2	128,5	134,3

(1) Nakit bazlı

(2) Nakit bazlı faiz dışı denge, özelleştirme gelirleri, 2/B satış gelirleri, TMSF'den sağlanan gelirler, devirli/garantili borç geri dönüşleri, kasa/banka değişimi ve kur farkı kalemlerini içermektedir.

(3) 2017 ve 2018 yıllarında uluslararası kuruluşlardan veya uluslararası piyasalardan ilave finansman sağlanması durumunda dış borçlanma tutarında değişiklik olabilecektir.

ÇEKİRDEK ENFLASYON ALARMI

Açıklanan *Ekim* ayı enflasyonu aylık yüzde 2,08 iken ulaşılan yıllık artış yüzde 11,9'u buldu ve bu, TÜFE'de, Türkiye'nin 2008 krizinden sonra görüldüğü en yüksek seviye oldu. Üretici fiyatlarında gelineen yıllık yüzde 17,30'luk enflasyon da benzer bir şekilde son 9 yılın en yüksek ÜFE enflasyonu.

Enerji ve gıda hariç olarak hesaplanan ve çekirdek enflasyon olarak ifade edilen sepette de ekim ayında gelineen yüzde 11,82'lik artış, 13 yılın zirvesi.

Açıkça görüldüğü gibi, Türkiye'de enflasyon kontrolden çıkma noktasına gelmiş durumdadır.

TÜFE'de yıllık yüzde 16,8 artış ile ulaştırma, yüzde 12,2 ile sağlık ve yüzde 12,7 ile gıda ve alkolsüz içki en çok öne çıkan kalemler. Ayrıca haberleşme ve konut hariç TÜFE'deki diğer tüm kalemlerde de çift haneli artışlar var.

Ama daha büyük sıkıntı, üretici fiyatlarında. İmalat sanayiinde ortalama yıllık yüzde 19'luk artış var. Özellikle petrol ürünlerindeki yıllık yüzde 39'luk artış ve ithal edilen ana metallerdeki yıl-

lık yüzde 50'lik artış, üreticilerin maliyetlerini çok ciddi artırdı ve fiyatlara yansıttı.

Yılbaşından beri dünyada petrol fiyatları ortalama dolar bazında yüzde 7 arttı. TL ise dolar karşısında 2017'nin ilk haftasında 3,56 iken 4 Kasım haftasını haftalık ortalama 3,82 ile kapadı. Bu yüzde 7,3 oranında bir değer kaybı anlamına geliyor. Ulaştırma başta olmak üzere petrol kullanılan bütün imalat sanayiinde bunun etkileri görülüyor. Türk Lirası'nın büyük değer kaybından etkilenen araç, ev aletleri ve mobilya fiyatlarındaki artışın da toplam enflasyona katkısı var.

Yurtdışında petrol fiyatları yeniden son 2 yılın en yüksekine çıkmış ve yoğun ithalat kalemleri olan bakır, çinko, alüminyum gibi ürünler de yılbaşından beri hızla arttı.

KGF musluklarının açılmasıyla yüzde 20'ler civarında artış hızıyla yaşanan bir kredi genişlemesi iç talebi kamçılarken bütçe açıkları, vergi zamları da enflasyonu besledi.

Ekim enflasyonunun yüzde 2'nin üstünde gelerek

Grafik 10. Tüketici Enflasyonu

Grafik 11. Üretici (Sanayici Fiyatları)

yıllığının yüzde 12'ye yaklaşması AKP hükümetinin enflasyonla ilgili hezimetinin bir ifadesidir.

Üretici fiyatlarının yüzde 17'yi aşmasının ardından, bu artış zamanla tüketici fiyatlarına da yansıtılacak ve yıllık enflasyon kısa sürede önlemler alınmaz ve de sıkılaştırıcı politikalar geciktirilirse yüzde 15'e çıkabilecektir.

Merkez Bankası'nın *Ekim* enflasyonu verilerinin açıklanmasından daha 2 gün önce, yıllık enflasyon tahminini yüzde 9,8 olarak açıklaması, ekonominin hiç de ehil ellerde olmadığını bir başka delili sayılmalıdır.

Döviz fiyatlarındaki kaçınılmaz artış, ithal girdi, hammadde, makina teçhizat üstünden maliyet enflasyonu yaratmakta, bu da önce üretici fiyatlarına, sonra tüketici fiyatlarına yansımaktadır.

AKP'nin izlediği tutarsız kısa görüşlü politika sonucu döviz fiyatları sürekli artma eğilimindedir. Bu durumda döviz fiyat artışı, enflasyon için de ana itici etken olacaktır.

TL'nin dolar karşısında 2017'nin 10 ayı süresince uğradığı yüzde 7,3 lük değer kaybı, diğer çevre ülke paralarından ortalama 4 puan öndedir. Bu ayrışma, temelde hukuksuz, otoriter rejim icraatlarından kaynaklanmaktadır.

OHAL iklimi, enflasyona, halkın iş-aş meselelerine yansımaktadır. Dövizdeki aşırı değerlenmeyi önleme hukuka dönüşle ancak mümkündür.

Yükselen enflasyonun un ufak ettiği ücret, maaş, emekli gelirleri hızla artırılmalıdır. Yeni asgari ücret tespitinde enflasyon mutlaka hesaba katılmalı, ayrıca yüzde 5 büyüdüğü iddia edilen ekonomiden refah payı da ücret-maaşlara yansıtılmalıdır.

www mmo.org.tr

MMOtmob

tmmobMMO

t m m o b
SANAYİ
KONGRESİ
2 0 1 7

SANAYİSİZLEŞEN TÜRKİYE VE MÜHENDİSLER

8 - 9 ARALIK 2017
İMO TEOMAN ÖZTÜRK SALONU - ANKARA

tmmob
makina mühendisleri odası

Mesrutiyet Cad. No: 19/6 Kızılay / ANKARA
Tel: (0312) 425 21 41 Faks: (0312) 417 86 21
sanayikongresi@mmo.org.tr www.mmo.org.tr

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr/bulten>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Kasım 2017
Sayı 233 Ekidir
MMO Adına Sahibi
Ali Ekber ÇAKAR
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Güleryüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr